

Микола КРАВЕЦЬ

ГАЗЕТА “ШЛЯХ” ВІННИЦЬКОГО ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА” (1919)

Показано роль редколегії вінницької газети “Шлях”, що видавало Товариство “Просвіта” у період української національно-визвольної революції 1917–1920 рр. Через кожен номер часопису червоною ниткою проходила ідея єдності народу в боротьбі за незалежну Українську державу.

Ключові слова: Вінницька “Просвіта”, газета “Шлях”, національно-визвольна революція.

Товариство “Просвіта” проводило на Вінниччині велику культурно-освітню та політичну роботу. Це особливо стосується періоду української національно-визвольної революції 1917–1920 рр.

Важливо зазначити, що діяльність Товариства не обмежувалася регіональними справами. Воно постійно перебувало в гущі бурхливих подій, що відбувалися на всій Україні, зокрема на західноукраїнських землях. В орбіті всеукраїнського процесу розглядало й свою культурно-освітню діяльність.

Вінницька “Просвіта” видавала щоденну газету “Шлях” (з 15 серпня 1919 р. до 21 грудня 1919 р., всього вийшло 99 номерів), яку редагували колегія та комітет. З 15 листопада редактором газети став талановитий український письменник родом із Холмщини Володимир Островський. Доля закинула його в 1919 р. до Вінниці, де він зайнявся журналістикою і водночас писав художні твори.

Вже у першому номері “Шляху” редакція заявила про свою рішучість захищати волю України від московської агресії. У зверненні до селян викривала більшовицький режим, який намагався запровадити Кремль на Україні. Звертаючись до них, вона, зокрема, зазначала: “Вони (більшовики. – М. К.) обіцяли вам панську землю, а хотіли відняти у вас і вашу власну, щоб завести комуну”¹.

На сторінках газети публікувалося багато матеріалів про жорстокий терор, який здійснювали більшовики на Вінниччині, зокрема, в місті Вінниці, де трупи скидали в ями в Грохольському лісі й потім засипали землею. “Страшне місце! – твердив очевидець. – Люди-звірі, які вбивали збройною рукою беззбройних, зв’язаних своїх політичних супротивників...”²

Газета широко висвітлювала боротьбу українського народу проти російських окупантів. Вона постійно друкувала офіційні повідомлення про бойові дії Української армії на фронтах, у рядах якої боролися і галицькі частини. У статті “Галицьке військо” писалося: “Зараз укупі з нашим військом б’ється за волю та щастя спільної неньки України й військо галицьке”³. Цінні повідомлення подавалися про повстанський рух у тилу ворога.

Активно включилася газета у проведення тижня українського козака для допомоги армії грошми, одягом, взуттям і хлібом, зазначаючи, що рішення про проведення цього заходу ухвалено у Вінниці на спільному засіданні представників міського самоврядування, земства, комендатури та преси. На своїх сторінках “Шлях” проголошував такі лозунги: “День оборони землі і волі хай дасть армії все необхідне: зброю, одягу і харч”; “Пам’ятаймо, що армія обороняє землю і волю українського народу від царських посіпак Денікіна і кривавих комуністів”; “Хай живе клич “Усе для армії!”⁴.

Через кожен номер червоною ниткою проходила ідея єдності народу в боротьбі за незалежну Українську державу. Про це йшлося і в поезіях, що публікувалися у газеті. Характерний у зв’язку з тим вірш “Пора”, в якому є такі рядки:

... За власне право, за право народа
В сім’ї всіх народів вставаймо,
Щоб в рідній країні засяяла свобода,
На послуг себе не даваймо...⁵

Борючись за державність, газета висвітлювала діяльність Директорії та Ради Народних Міністрів України, надрукувала ноту Українського уряду до держав світу у зв’язку з захопленням 31 серпня 1919 р. Києва денікінцями. В цій ноті викрито загарбницьку політику останніх щодо України, висловлювалася надія, що Антанта подбає про те, щоб “білі” порозумілися з українським командуванням для спільної боротьби з більшовиками⁶. В опублікованому зверненні Директорії до українського народу від 14 жовтня 1919 р. сказано, що в Українській державі “найдуть собі мирне й рівне співжиття всі народи, що населяють Україну”⁷.

Газета вмещувала матеріали про міжнародне становище України, розповідала про боротьбу української дипломатії за її визнання. Заслуговує уваги стаття “Європа про Україну”⁸, в якій подано детальний виклад договору між Україною і Польщею від 1 вересня 1919 р.⁹

Виявляючи цікавість до економічних питань, газета публікувала низку статей про кооперацію, стан сільського господарства, повідомляла про відновлення діяльності Українського народного кооперативного банку, Подільського союзбанку тощо. Робітники могли знайти в ній матеріали про своє життя. При цьому редакція виявляла добру обізнаність у цій царині, вважаючи за потрібне відновити роботу професійних спілок і робітничих клубів. Газета також детально повідомляла про конференцію профспілок та фабрично-заводських комітетів Вінниці 10 вересня 1919 р.¹⁰

Ще більшу увагу видання приділяло селянському питанню. Відображаючи бажання селян, у ньому зазначалося, що більшість з них прагне купити землю в державі. Часто в матеріалах висвітлювалася ситуація в селах, де постійно спостерігалася вороже ставлення селян до більшовиків і денікінців¹¹.

Детально висвітлена робота Вінницького повітового селянського з’їзду у вересні 1919 р., на якому селяни ухвалили: підтримати всіма силами владу Директорії та її уряду, захистити самостійність і незалежність Української Народної Республіки, повести рішучу боротьбу з ворогами нашого народу, передусім з більшовиками й денікінцями, допомагати нашому славетному наддніпрянському й наддністрянському війську, засудити терористичні акти більшовиків у краї¹².

Газета повідомляла також і про з'їзд волосних та сільських комісарів у Летичеві. На цьому з'їзді, який проходив під головуванням повітового комісара, обговорювалося становище в Українській державі. С. Петлюрі вислано телеграму такого змісту: "Повітовий з'їзд волосних та сільських комісарів Летичівщини вітає наше хоробре військо на чолі з Головним вождем Петлюрою і бажає йому найліпших успіхів у подоланні ворогів УНР"¹³. Газета подавала важливі повідомлення про роботу Подільської губернської народної ради та Вінницької повітової народної ради.

"Шлях" цікавило політичне життя не тільки в Україні в цілому, але й на Поділлі зокрема. У цьому періодичному виданні друкувалися матеріали про установчі збори Українського демократичного союзу, на яких були присутні представники українських і єврейських політичних партій, про збори Вінницької організації Української соціал-демократичної робітничої партії тощо¹⁴.

Було опубліковано багато матеріалів про культурну роботу в народі. Найбільше газета писала про освіту, прагнучи допомогти державним органам республіки в налагодженні нормального функціонування шкіл. Газета надрукувала розмову з заступником міністра народної освіти про школу, статті "В міській шкільній раді", "Жіночі і хлоп'ячі вищі початкові школи м. Вінниці" і т.п., матеріали про з'їзд учителів у Літині, підтримуючи справедливі вимоги педагогів, які ставили питання про перехід на викладання українською мовою в усіх школах та надання їм матеріальної допомоги¹⁵. Багато публікацій присвячувалося відкриттю Українського народного університету в Кам'янці-Подільському.

Публікувалися також оголошення про виступи у Вінниці великого симфонічного оркестру "Просвіти" під диригуванням Б. Крижанівського, художньої капели Г. Давидовського, вистави товариства "Новий Львівський театр" та ін.

Друкувалися також, наприклад, змістовні статті "Народна пісня і національний хор", "Національна культура й політичні події". В останній підкреслювалося, що "національна культура – ось той панцир, який найкраще захищає народ при політичних нещастях"¹⁶.

"Шлях" пропагував українські книжки, в тому числі з історії України, які продавала книгарня "Просвіти".

У низці статей подавалися вражаючі факти про важкі умови життя в польських таборах полонених і інтернованих українців, про надзвичайно погане ставлення до галичан. Водночас викривався польський окупаційний режим, установлений на західноукраїнських землях, та дальший наступ польського війська на Схід.

Читач знайде також матеріали про загарбання подільських земель денікінцями, про важке становище, в якому опинилася Українська Галицька Армія, про життя кубанських українців.

Газета зазначала, що після захоплення Брест-Литовська польським військом у лютому 1919 р. (до того часу Холмщина входила до складу УНР), почався наступ на все українське: українську адміністрацію ліквідовано, українських службовців на чолі з губернським комісаром Скорописом-Йолтуховським інтерновано у Щепйорні, українські школи закрито, православні церкви перетворено на римо-католицькі костели. Насильно проводилася мобілізація до польського війська. Деякий час учителі працювали таємно, але потім, залишившись без засобів до існування, пішли

працювати на залізниці. Українське населення ставилося до польської влади вороже, виступало проти іноземного втручання у справи свого краю.

Безумовно, на змісті видання позитивно позначилася згадувана значна роль у ньому Володимира Островського. Завдяки йому друкувалися матеріали про Холмщину.

На сторінках “Шляху” В. Островський надрукував кілька своїх прозових творів, найкращим серед яких є оповідання “Коло церкви” із життя холмщаків. Автор показав трагедію молодого унтер-офіцера з села Забірки Підгаюка, який, повернувшись після тривалої відсутності до села, застав свою кохану Христю мертвою. Її вбили німецькі окупанти. В боротьбі з ними гине і сам Підгаюк. Було опубліковано також цікавий поетичний твір “Божевільні”, в якому мир протиставляється війні. Цей твір відзначається високою поетичною майстерністю, проникнутий глибоким ліризмом.

Врешті, в “Хроніці” багато повідомлень про події на Україні та за кордоном.

В цілому, “Шлях” – одне з найцікавіших періодичних видань “Просвіти” на Наддніпрянщині.

Mykola Kravets'. Newspaper “Shliakh” of Vynnytsia “Prosvita” (1919)

The author shows the role of the editorial board of Vynnytsia newspaper “Shliakh” (published by “Prosvita”) in the period of national-liberation revolution in 1917–1920. Newspaper’s main focus was on the idea of unification of the nation in the fight for the independent Ukrainian state.

Key words: Vynnytsia “Prosvita”, newspaper “Shliakh”, national-liberation revolution.

¹ Шлях. – 1919. – 15 серпня.

² Там само.

³ Там само. – 23 серпня.

⁴ Там само. – 7 жовтня.

⁵ Там само. – 1 вересня.

⁶ Там само. – 13 вересня.

⁷ Там само. – 16 жовтня.

⁸ Там само. – 24 жовтня.

⁹ Там само. – 6 вересня.

¹⁰ Там само. – 17 вересня.

¹¹ Там само. – 21, 23 вересня; 29 жовтня та ін.

¹² Там само. – 1 жовтня.

¹³ Там само. – 26 жовтня.

¹⁴ Там само. – 11, 14 вересня та ін.

¹⁵ Там само. – 25 жовтня.

¹⁶ Там само. – 29 жовтня.